Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САНТА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтыннаан 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 46 (6026) | 1984 сыл. Муус устар 17 күнэ ОПТУОРУННЬУК | Сыаната 2 харчы.

1984 сыл муус устар 21 күнэ

ЛЕНИНСКЭЙ КОММУНИСТИЧЕСКАЙ СУБУОТУННЬУК

„Кыһыл субуотаҕа“ —үлэ мунутуур үрдүк оногорумтуотун!

ПАРТИЯ ҮРДҮК СЫАЛЛАРЫГАР МУНУРА СУОХ БЭРИНИИЛЭЭХПИТ!

ССКП КК муус устардааҕы Пленумун уонна ССРС уон биирис ыҥырыылаах Верховнай Советын бастакы сессиятын уураахтара үлэҕэ саҥа өрө көтөҕүллүүну үөскэтэллэр.

ҮЛЭНЭН МЭКТИЭЛИЭХПИТ

Баһыгы—Эрилик Эрисиэй аатынан совхоз Чаҥдаабы отделениетын үөскүһүттэрэ — советскай дьон бүттүүнүн курдук, ССКП КК муус устардаа-ы (1984 с.) Пленумун уонна ССРС уон биирис ыҥырыылаах Верховнай Советын бастакы сессиятын үлэлэрин үрдүк оро-гоҕуллуҥнэн, дириҥ интересстээхтик телевидениэнэн көрдүбүт уонна радионан болҕойон истиппит.

Партия уонна норуот алдьархайдаах политическай суолталаах. Ити событиелэр пятилетка быһаарылаах, тэрдүс сылын бастакы ыйдарыгар ыытыллыбыттара биһигини, үйэҥ-быйаны быһаччы онгороччулары, эйэҕэс эбээһинэстиир.

Биһиги ССКП КК Генеральнай секретара таб. К. У. Черненко ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателиэн талыллыбытын ордук улахан астынныынан, дириҥ биһиэрэбилиэн көрүстүбүт. Билиҥҥи ураты эпиэттээх кэмҥэ партияны уонна государствоны таб. К. У. Черненко курдук улахан опыттаах партийнай уонна государственнай деятель салайара ордук наадалаах.

Пленум уонна сессия түүннэн түмүктэриҥэр биһиги, советскай дьоннор, бэйэбит үлэбититтэн эпиэт-тиир соруктаахпыт. Мин быйылгы кыстыкка көрөр-харайар бороскуларбыт интенсивнэйдик уотан хас биирдиилэрин ортотунан 216-лыы кг төлөһүтэн оройуонна социалистическай куоталаһыны баһылаан-куоҥлаан иһэрбиэн киэ-туттабыт. Оттон отделениеҥ сүөсүһүттэрэ кыстык аспыт ыйдарыгар, ол иһиэр быйыл бастакы кварталга, үүтү валовой ыыны уонна государствоҕа туттарыы былааннарын эриэ-дэхси толордулар.

Ситиһиллибити чиҥэтии, салгыы үрдүк кирбилэргэ дьулуһуу таб. К. У. Черненко ССКП КК Пленумуҥар этиитигэр туруор-бут соруктарыҥ толоруурга биһиги рабочай мэктиэбитиҥэн буолуоҕа.

Н. МАКАРОВ,
оройуон чемпиона борооску көрөччүтэ.

КОМСОМОЛ ДЬОҺУННААХ СОРУГА

ССКП Киин Комитетын сэбэ ардыгар буолан аспыт Пленумун уонна ССРС уон биирис ыҥырыылаах Верховнай Советын бастакы сессиятын түмүктэриҥ ССКП КК Генеральнай секретара К. У. Черненко Верховнай Совет Президиумун Председателиэн талыллыбытын оройуон комсомолецтара, ыччаттара истиҥник биириилэр.

Верховнай Совет «Уопсай уонна профессиональнай үөрэх оскуолатын реформатын сүрүн туһаайыллыарын» биһиириир уураахтааҕы ылынна уонна реформаналаах коруллубут дьаһаллары халбаҥа суох олохтуур соруту туруорда. Сессияҕа «Үүнэр колуонэни үөрэтии уонна иитии тутаах боппуруостарын таарыйан, реформа ленинскэй комсомол, советскай профсоюзтар дьоһуннаах дьыалаларынан буолар» диэн чопчу бэлиэтэннэ.

Бу дьоһуннаах соруту толоруурга оройуон комсомолията онгоруохтааҕа бэрт элбэх. Чуолаан, үөрэнээччилэри, ыччаттары комсомолга үүнэрии боппуруоһугар ордук болдьоҥтолоохтук сыһыаннаһыахха. Маныаха пионерскай дружиналар «Пионер—комсомол солбуйаччыта» маршрутунан үлэлэрин өссө тупсарыахтарын наада. Оройуон үүгэ оскуолаларыгар «Комсомол буолуохтаахтар кулуутара» ситиһиилээхтик үлэлиллэр, комсомольскай комитеттар бэйэни бэйэ дьаһаныытын торуттэриҥэр олоҕуран үлэлиллэр, ЫБСЛКС кэккэтигэр үүнэрбит үөрэнээччилэрин кытта үүгэ ерүүттээх үлэни ыыталлар. Бу Дириҥ орто, Соловьев уонна Болтого аҕыс кылаастаах оскуолаларыгар ордук сыһыаннаах. Ол эрээри бу дьоһуннаах боппуруоска көтүмэхтик сыһыаннаһаччылар билигин да баалларын. Ол туһунан комсомол райкомун бюротугар, оройуоннаҕы пионерскай тэрилтэ советын мунньахтарыгар боппуруостар көрүллүбүттэрэ. Онно арыллыбыт итэҕэстэри туоратарга, ыыллыбыт уураахтары толоруурга барыы ылсарбыт наада.

В. ФЕДОРОВА,
ЫБСЛКС райкомун секретара.

СҮРҮН КЫҺАМНЬЫКЫ ЭРЭЙЭР

Соловьев нэһилиэгин баары үлэһиттэрэ ССКП Киин Комитетын Генеральнай секретара эрэлгэх ленинец, эйэ иһин хаһаанньаабат охсуһааччы К. У. Черненко ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателиэн талыллыбытын бинир саҥаанан биһиэхэ көрүстүлэр.

ССКП Киин Комитетын муус устардааҕы (1984 с.) Пленумутар таб. К. У. Черненко улахан, дириҥ не хоһоонноох этиини ылардо. Онно партия уонна норуот иннигэр эпиэттээх соруктар туруорулуннулар. Чуолаан, Советтар үлэлэриэр ордук улахан болдьоҥо уурулуохтаах биһиги астынарга.

Массаны активнай онгоруурга, социалистическай демократыаны, общество политическай систематын бүтүннүүтүн салгыы сайыннарыыга дириҥник ингэн-тоҥон быһаарыы Советтар үлэлэрин тупсарыыга бэртээхэй төрүөтү биэрэр. Итинник этиллиннэ Пленумҥа.

Сессиялар маасса интэриэһин уонна коллективнай опытын көрдөрөр дьиҥнээх норуот былааһын органнарын быһыытынан хаһаайыстыбаннай дьыалалары оруоллаах үрдээн иһиитэ бэлиэтэннэ. Ол эрээри бу боппуруоска биһиэхэ дьыала ситиэтэ суох туруорулларын бэлиэтиэххэ наада. Исполкомнарга, сессияларга ыыллыбыт быһаарымнар бириэмэтиҥэр олохха киирбэттэрэ үгүс. Ити хаһаайыстыбаннай салайааччылартан эмиэ тутулуктаах. Булгуччу толоруллуохтаах дьаһал быһыытынан сыһыаннаһыы, оннук өйдөөн толоруу да ардыгар тэриллибэт. Ол бирэ үксүн биһиги, сельсоветтар үлэһиттэрэ, көрдөбүлбүт молтоҕуттан эмиэ сибэкстээх. Советтар быһаарыылара сокуон быһыытынан булгуччу толоруллуулларын ситиһии—биһиги сүрүн кыһамньыбытынан буолуохтаах.

А. МАКАРОВ,
сельсовет исполкомун председателэ, Саха АССР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ.

ССРС МИНИСТРДЭРИН СОВЕТЫГАР

ССРС Министрдэрин Совета өрөбүл күнү 1984 сыл муус устар 28 күнүнэҕи түбүгэттэн муус устар 30 күнүнэҕи бөҕөлөөннөөкө көһөрөргө уонна 1984 сыл муус устар 29 күнүн үлэ күнүнэн аныыр уураах ыллына.

Рабочайдар уонна сулууспалаахтар туһамматтах 1984 сыл муус устар 29 күнүнэҕи сыныалаах күннэрин уопуска күннэрэ төлөнөр бэрээ-эктэриэн төлөбүрдээх сыл ахсын бэриллэр уопускаларыгар холбуурга.

Кэмчилэммит уматыгынан

ЧУРАПЧЫ. Олоҥу-дьаһаҕы хааччыйыы производственнай управлениетыгар көҥүл үлэ бырааһынньыгыа тэриллэр комиссия, үлэ фронтун чуолкайдыыры сэргэ, субуотуннньук күн үрдүк оногорумтуоҥу ситиһэр сыалтан бүтэй маһын уонна отуун маһы соҕотуопкалаабыҥа бириҥээдэни тэрийбитэ. Аспыт субуотаҕа 20-тэн тахса киһи управление деляларыгар эстакадаҕа оттук маһы чөмохтоохтуурга үлэлэтиллэр. Кэлэр субуотаҕа кинилэр бүтэй маһын бэлэмнээхтэрэ.

Атыттар коммунистическай субуотуннньук күн бэйэлэриҥ миэстэлэриигэр, сыахтарыҥан, үлэлиэхтэрэ. Кинилэр барыта 1880 солк. бороҥуоксуйаны оногуохтара. Ангардас пистэйнэйгиэр 580 солк. үлэни толоруохтара.

Саамай кэрэхсэбиллээҕэ итэ үлэлэр быйыл бастакы кварталга кэмчилэммит электроэнергиянан толоруллуохтара.

С. ЕВГРАФОВА.

Биир бырыһыан үрдүк

«Сельхозтехника» холбоһук коллектива ленинскэй коммунистическай субуотуннньукка активнайдык бэлэмнэнэр. Субуотуннньук кыттыылаахтарынан барыта 697 солк. үлэ толоруллуоҕа. Ити аспыт сылдьаҕытааҕар 1 бырыһыанынан элбэх буолуоҕа.

Аспыт субуотаҕа 50 киһи иккі тракторынаа шефтээх «Чурапчы» совхоз Сылаҥнаабы отделениетыгар бүтэй маһын соҕотуопкалаатылар. Былаанныах 600 устуука баҕанаттан ыарга, 1000 устуука спэрдийэ маһа кэрдиллиэ, онтон 300-чэкэт тиэйиллиэ. Итиннэ «Кыһыл субуота» күн былаанныах үлэ толоруллар кыахтаннар.

Н. ПОСЕЛЬСКАЙ.

Үлэһит барыта кытынна

Лесопункт коллектива аспыт субуотаҕа Бүтүн Союзтаабы ленинскай коммунистическай субуотуннньук суотугар үлэлээтэ.

Үлэ бырааһынньыгар, Субуруускай аатынан совхоз коллективын ыытыытын сүүмэ, 35 рабочай уонна сулууспалаах таҕыста. Субуотуннньук кыттыылаахтарынан ити күн 20 кубометр тутуу маһа соҕотуопкаланна, 176 кубометр оттуу мас бэлэмнэнна. Тиэйэр-таһар үлэлэргэ түөрт трактор, үс автомашина туһаныллыбыта.

Коллектив пятилетка фондугар 360 солкуобайдаах үбү киллэрдэ.

Г. ЕВГРАФОВ.

«Якутсельстрой» мехучастогын ЫБСЛКС чилиэнэ Спиридон Старостин салайааччылаах уон биир киһилээх комсомолскай-ыччат биригээдэтэ быйылгы тохсуннньуттан мас панелларынан 12 квартиралаах олорор дьиэни тутар. Бу күннэргэ тутааччылар дьиэ иккис мэндиэмэнин истиэнэтин панелларын бэлэмнии сылдьаллар. Бастакы кварталга коллектив 47 тыс. солк. үлэни толорон былаанын куоҥарбыта.

Манна үлэни тэрийиигэ, ыччаттары идэҕэ үөрүйүүгэ Үлэ Алдан Аатын үһүс степеҥэ орден кавалера Н. Н. Никутов, опыттаах болуотунньук М. М. Смирников биллэр-көстөр көмөлөөхтөр.

Тутаччылар быйыл үһүс кварталга дьиэни үлэҕэ киллэрэргэ соруктаналлар.

Ленинскэй субуотуннньукка кинилэр бу объектарыгар 1200 солкуобайдаах үлэни толоруохтара.

П. ОКОНЕШНИКОВ.

Сиимэнка: (хаҥастан) биригэдьиир С. Старостин, С. Егоров уонна М. М. Смирников.

Автор фотота.

Партийнай олох: идеологическай үлэ

ҮӨРЭХ ДЬЫЛЫН ЭППИЭТТЭЭХ КЭМЭ

Политическай уонна экономическай үөрэх дьыла түмүктэнэрэ ый кэриҥэ хаалла. Партийнай, комсомольскай тэрилтэлэр, хаһаайыстыбанай салайаччылар, пропагандистар үлэлэриҥэр бу күннэр ордук эппиэттээхтэр. Коммунистар, барыа үлэһитэр марксистскай-ленинскэй үөрэҕириллэрин кодьууһун өссө үрдэтиҥэ, баар итэҕэстэри туоратыыта эрчимнээх дьаһаллары ылыы—бүтүннү уталыччылыбат сорук.

Сыл устата политическай, экономическай үөрэх оскуолаларыгар 32-лии чаастаах программа көрүллэр, ол эбэтэр 16-лыы занятие ыытыллыахтаах. Онно сөп түбаһиннэрэн партийнай тэрилтэлэриттэн огоһуллар график быһыытынан занятиелар ыытыллаллар. Үүгүс сирдэрэ эти тутуһуллар.

Ол эрээри сорох политическай уонна экономическай үөрэх оскуолаларыгар занятиелар кэмиҥэр ыытыллыбакка, программаттан хаалыы таһаарылыыта. Эрилик Эристиин аатынан совхоз Чакырыгар ССКП истории тыын үөрэтэр оскуола (пропагандист Флегонтов Е. А.) баара-суоҕа алта занятиены ыытта. Райпотребобществолааҕы ССКП экономическай политикатын үөрэтэр оскуола кэпнэнэн балтараа ый аайы занятиены ыыппата.

Экономическай үөрэх тэрийиҥэ Бахсыга, Кытаанах Арылаах, Итэҕэйгэ «Мындаҕаайы» совхозка улахан көтүтүүлэр таһаарылыыллар. Пропагандистары аттестациялааһыҥа көстүбүтүлэн, үүгүс сирдэрэ занятиелар кодьууһуннарын үрдэтиҥэ боччумнаах хамсаһыы таһаарылыыбата. Итиҥ барыта бу күннэрэ үөрэх дьылын ситиһиилээхтик гүмүктэһиҥ хааччыйар эбии дьаһаллары эрдэтэр. Ыам ыйын ортотугар диэри барыа оскуолаларга түмүктүүр занятиелар ыытыллыахтаахтар. Онон программаттан хаалыы таһаарыллыбыт оскуолаларыгар эбии занятиелары ыытыллыахха.

Бу күннэрэ ССКП Киин Комитетын муус устардаабы Пленума, СССР Верховнай Советын бастакы сессията буоллулар. Пленумҥа ССКП КК Генеральнай секретара К. У. Черненко улахан этиини оҥордо. Пленум уонна сессия матырыйаалларын, К. У. Черненко Пленумҥа этиитин барыа оскуолалар үөрэтиэх тустаахтар. Онно эмиэ эбии занятиелары ыытыллыахха, туох бэйэлэн үөратиини сорудахтары тэрдиэхха.

Түмүктүүр занятиеларга улахан болҕомто истэччилэр ахсааннарыгар уурулуохтаах. Оскуолалар аҥыллыыларыгар үөрэҕиэн хабыллыбыттар барыа пти занятиеҕа сылдьыыларын хааччыйыахха. Бу күннэргэ ыытыллар занятиеларга истэччилэр көтүппэккэ сылдьыаллара булгуччулаах. Итиҥ тэҥэ эбии сорудахтары биэрэн программаны ситиһиннэриҥ, туох бэйэлэн үлэлэһиҥ тэрийиэхха. Хас биирдии истэччи үөрэтиллибит темаларга конспектаах буолуохтаах.

Партия идеологическай, массабай-политическай үлэтин тирэҕэ турар бюлетень ССКП КК бас ыыныаҕы (1983 с.) Пленумнаучнай, марксистскай-ленинскэй мировоззрениэны үөскэтии—дьоҥу коммунистическай итии тэрүтэ буоларын, үлэһиттэри социальнай көстүүлэри сатаан сыаналыыр, аһаан иһэр соруктары биһиги бүтэһиктээх сыалларбытыын кытта сибээстэн көрөр, сознательнай политическай бэйиэстэрынан оҥорор соругу туруорбута. Итиҥ быһаччы олохха киллэрээччилэриэн пропагандистар буолаллар. Пти да иһин кинилэри сүүмэрдээһин кэлэр үөрэх дьылын бипр дьоһуннаах бөҥөруоһун быһыытынан билиҥинтэн ыытыллыахтаах. Онуоха сөптоох болҕомтэ эдэр кадрдары анаабыҥа ураты болҕомто уурулуохтаах.

Оскуола үлэтин туһунан отчуоттар түмүктүүр занятиелар ыытыллаатталарын кытта ССКП райкомун пропагандаҕа уонна агитацияҕа отделыгар тиэрилиллиэхтээхтэр. Ол чуоҥка кэлэр үөрэх дьылыгар хаһыык оскуоланы аһар наадалаҕа чуолкайдык ыйыллыахтаах. Үөрэх түмүгэ партийнай, комсомольскай муоньахтарга дьуулаһыллыахтаах.

Үөрэх дьыла түмүктэнэр диэри хаалбыт кэмиҥэ барыа оскуолаларга занятиелар кодьууһуннарын үрдэтиҥэ эбии дьаһаллары ылыы—пропагандистар, партийнай, комсомольскай тэрилтэлэр, хаһаайыстыбанай салайаччылар дьоһуннаах соруктара.

Н. БОРИСОВА,
ССКП райкомун пропагандаҕа уонна агитацияҕа отделын сэбиэдиссэйин солбуйаччы.

„ПРОГРЕСС-20“ КӨТҮҮТЭ

«Салют-7» орбитальнай научнай станция үлэлиэ хааччыйыы программатыгар сөп түбэ нэрэн 1984 сыл муус устар 15 күнүгэр Совет Союзтан «Прогресс-20» таһаҕаны тиэрдэр автоматическай хараабыл ыытылыыта. Хараабылы ыытыыны эрбитальнай станцияҕа ороскуолаллар матырыйааллары уонна араас таһаҕаны киллэрэр буолар.

Телеметрическэй информация көрдөрөрүнэн, таһаҕаны тиэрдэр автоматическай хараабыл бортаа системалара сөптөөхтүк үлэлиллэр.

(ССТА).

Уруок буолуох итэҕэстэр

Соторутаабыта Саха АССР Госстройун инспекциятыгар уонна «Якутгражданпроект» институтуттан Чурапчы ороҥуонуттан капитальнай тутуу хаачыстыбатыгар бэрэбиэркэ ыытылыыта.

Бэрэбиэркэ түмүгүнэн «Якутсельстрой» мехучастоге (начальник Артемьев И. С.) ороҥуон кинигэр гуда турар 12 квартиралаах олорор дьиэтин акылаатын үөһэ эрэтигэр сорох сиргэн хаанналыта молтоҕо ыйылыыта. Ол эрээри бу объекты тутуу хаачыстыбата уопсайынан куһаҕана суоҕа бэлиэтэнэ. Эмиэ мехучасток интернат-оскуолаҕа тутар 102 миэстэлээх уопсай дьиэтигэр субподрядчик сыыһатыынан 6 сваа, кэлтэйдин үүтэммитэ көстөн, ситэри бөҕөргөтүллэрэ наадалаҕа ыйылыыта.

Тутуу хаачыстыбатыгар улахан көтүтүүлэри «Якутсовхозстрой» мехколонната (*начальник Батарин Д. Г.*) таһаарбыт. Бу ордук Хоптоҕо Дириҥэр квартальнай котельнай тутуутутар көҕүнэ. Манна Иванов А. А. салайар 6 киһилээх бригэдэтэ сыл саҕаланыаҕыттан быһа тэриллэн куаун тутарга лафетынан уонча эрээт истиэнэни таһаарбыт эрээри, хаачыстыбата олус молтох буолбут. Ол үрдүнэн маастар Слепцов А. К., прораб Филиппов Г. В. кэмиэр хонтуруоллаабатахтар. Онон дьиэ муннуга ыйсарыллыбакка 3 см аһаҕас буолбут, муохтаммматах даҕаны, сыыпаммматах даҕаны. Истиэнэ ыйсыытыгар баас охсуллубатах, муох уурулуллубатах, онон сорох сиргэн сиэрэ суох улахан аһаҕастардаах. Бэйэ тиҥ эрээти бипр сиргэ аҕалаан салҕаан журуубай алдаҕы таһаарбыттар. Истиэнэ эмиэ сыыба суох. Ити иһин комиссия дьиэ истиэнэтин көтүрэргэ, сакалыы кошпорон оҥорорго быһаарда. Бу мехколоннаҕа итиҥник куруубай алдастар аастыт оттүгэр, эмиэ таһаарылла сылдьыыбыттар.

Эмиэ ити Дириҥэ детсад комплексын тутуу үлэтигэр, быраҥыагы куруубайдык кэһэн, сваннары суурадаһына суох, кураанахтыы укпуттар. Оны сабыыаары үрдүттэн, кыратык хаспыта буолан баран, суурадаһыны куппуга буолбуттар. Кварталь-най котельнай сваатыгар эмиэ суурадаһыны ситэтэ суох күннүгүн авторскай эскизтэ ситэри куталлаах сорудахтаабыттар. Ол ороҥуон технический начальник таб. Батарин баччаанна диэри тэрбөкө олорбутун бүөххэ эрэ сөп. Кэлин бу үлэни ыам ыйын 1 нүгэр диэри толорор таб. Батарины эбэтэлээтэ.

«Дьиэ—аҥыдаатыыта диэн ос хоһоонно баар. Ол ороҥуон тутар тэлэрэ бу үлэҕэ эмиэ ооох суолтаны биэрбит көҕүнэ. Билиҥин тутуу үүттүүр саҕаланар. Онуоха дьаах техника аҕыйах, дук быдьаһыктаах, бидэр эрээри, тутар тэлэр маҥыаха эрдэ балэмнэммэттэр. Сиэна үүттэннэ даҕаны даах эбэтэр кумах суурадаһын туттуллар туох наадалаҕы бар эрдэ оҥорботтор. Ол суутугар сваяны бар түһэрэн баран суурадаһын кэнники кута тыыр сыыһа практикуһаҕан үтэкэ кубулуйан эрэр. Дьиҥнээн, суурадаһын кутуллубутун кэнниттэн сваа үгүлүтаах. Оччоҕо эрэ сваяна түгэҕэр тиийэ суурадаһыннаах сваятын олоруута чыстыбалаах буолуохтаах. Итинник сыыһаны тарыы содулугар, үтэ дук, дьиэлэр аҥыыр хоҥхос боҕөргөтүллүбүт онно эбэх бирдэмтэр, үгүс үлэ уонна ороскуоттанар.

Ханнык баҕарар киэ та быраҥыак уонна о булгуччу тутуһуллуохтаах. Оны туһанан институттартан ураты даҕаны улаатыр. Ол гор быраабы суох.

«Якутсовхозстрой» мехколонната Дириҥэ тулла тҮрар квартальнайга 4,6 тыс. суумалаах үлэни толороругар бэлэм баар. Бу улахан инвестиция урут таах.

Т. ВАРЛАМОВ.
Саха АССР Министерствотын Советын Капитальнай тутуу управлениетын Чурапчы уонна Алексеевскай ороҥуоннарыгар надзорга инспектора.

Народнай хонтуруол группаларыгар

◆

УЛАХАН БЫТААРЫЫ

«Чурапчы» совхоз Арылаахтаабыт отделениетыгар народнай контролердар, «Комсомольскай прожектористары» кытта холбоһуннаах рейдэлэрэ саескы үлэлэргэ анаанна.

Суоһу уонсай туруга куһаҕана суох. Фермаҕа 132 ынах торооботтон 12-тэ торбостообут. Онтон ураты ньирейдэр барыа үчүгэйдик тураллар. Саҥа торуоҕу амтаһыныгэ ветеринарнай специалистар К. К. Копырина уонна А. К. Неустроева элбэхтик үлэлээбиттэр.

Фермаларга от саппааһа, бороску уонна сүбэн суоһу хотоннорутан уратыларга, балачча баар. Ол эрээри 156 тонна тиллэвахтээҕин хаары баттаһа аҕаларга марахаттар үөскэппиттэр.

Кыбыыларга 19 автоматина тиэйиитэ комбикорм сытар. Оны уу-хаар ылбат тыына харайыы эбэтэр сайыыктарга тиэйии бөҕөруоһун быһаарбакка олороллор.

Саескы ыныыга уонна от хомуурдуур бэлэмнээннэ ударнай күннэри тэрийиигэ улахан бытаарыы тахсан эрэр. Ыныыга туттуллуохтаах холбоонор техника Уйун Олог баһыыбатыгар күһүн хайдах хаалларылыбытынан турар. Быйыл үлэлэхтээх бипр булуук гараж таһыгар эмиэ хаар анныгар сытар. Маны сорҕутэргэ инженерой И. Д. Барашков кыһамматах. Эгэ онко туттуллар техника туһунан эгэ да барыллыбат. Барыта ханна хаалбыттарынан сыттахтара.

Саескы үлэлэри тэрийиигэ таһаарылыыбыт бытаарыыны туоратыыта суһал дьаһаллар наадалар.

И. КАЖЕНКИН,
народнай хонтуруол группатын председателэ.

ҮҮТ ХААЧЫСТЫБАТА

Аҥылык бары көрүнэриттэн үүтү кытта тэҥнэһэр хаачыстыбалаах уонна хутунан да солбуллубат ас суох. Ол эрээри үүт ордук түргэнник уонна чолугэр туһэриллиэттиҥ буорту буоларыынан уратылаах. Онон үүтү мнах сиэнньиттэн хайдах ыан ылыллыбытынан, от хаачыстыбатын сүтэрбэккэ кичаллаахтик харайан, астаан атыыга таһаарар сорук турар. Ол фермалартан саҕаланан кэлэн тэрэппиэ үлэлэриг эрэйэр.

Олор ханнык тарый?

Бастакынан, суоһу дорообай буолуохтаах. Дорообай суоһу хаана уонна үүтэ ыарыы бактерияларын утары охсуһар дьоҕурдаахтар. Итинник ынах үүтэ сиэнньи араас ыарыылартан харыстыыр, үрдүк хаачыстыбалаах буолар. Оттон молтох суоһу сиэнньэ араас бирчиннэлэриэнэн кабыстыы ыалдьыан сөп. Үүтү хаачыстыбата намтыан, түргэнник буортутуйар.

Биһиҥэн, маннык-маннык санитарнай гигиена барыа кордобуллэрин кытаанахтык тутуһуохтаах, дорообуйатын бөрэбиэркэлэтэн, ыраахтаах.

Үсүһүнэн, ынах эмиэ ыраастык тутуллуохтаах. Ыах иннинэ сиэнньи сылаас суулан сууйуллар, куурубор диэри сотуллар, тута массажтанар, үүт маҥнайгы сууруннэриэн туспа ыһыкка маҥыллар. Ыанар кэмиэгэр хотон иһигэр сүөһү аһын тарбатыллыбат, аһатыллыбат.

Тордүһүнэн, үүтү ыыр ньиэйиттэр, аппараттар уонна хаһыат емкостар ыраас буоллаллара наада. Олоруу икки бырыһыыннаах сода булкаламмыгар сууйуллар, хотонтон туспа миэстэҕэ уурар куурдуллар.

Үүтү ыан хотонтон тургэнник таһаарыллар, тута ас-туорт хос маарылла нолуо сиилэлиэр ырааһын.

СПЕЦИАЛИСТ СҮБЭТЭ:

үүт лабораныгар бэрэбиэркэлэтиллэр, сонно тута +5 кыраадыстан —0 кыраадыска диэри сойутуллар. Ити тоҕоонон түргэнник огоһуллар да, соччоҕо үүт маҥнайгы хаачыстыбатын сүтэрбэт, дэбигис буорту буолбат. Холобур, итинник үүтү ыйыллыбыт температураҕа 2—3 сууккаҕа миэстэҕэ тутуохха сөп. Онтон уһуур түбэлтэлэргэ пастеризациялаан уонна эмиэ ыйыллыбыт температураҕа тутуллар. Оттон үүтү сойуппат буоллахха түргэнник, ыарыы ыытта бипр чаас иһиэн үүт заводугар тиэтэрэллиэхтээх.

Үүт хаачыстыбатын ферма лабораннаа быһаарар, хаачыстыба экраныын үлэлиэр, ханнык маннык-маннык үүтэ киирдэҕин бэлиэтиир уонна үүт тоннор эбэтэр намыһах суортааҕынан туттарыллар түбэлтэлэргэ туоратыллар сүүтэриллэр. Маныаха, эрдэтиэн кордоруоҥ, пластмасс үүгүгүк хатыламмар түбэлтэлэргэ материальнай эппиэтиниэс, ирдэбил эмиэ огоһуллуон сөп.

Ыйыллыбыт кыраадыска диэри сойутуллубут үүт заводка тиэйиэригэр хаачыстыбатын сүтэрэр түбэлтэлэргэ эппиэтинэһи үүт чебар автомобиль шофера сүүр. Ол иһин кини үүтү документтаах, заводка түргэнник туттарыахтаах. Итиннэ чуолкай график олохтоноро наада. Автомобиль цистернатын, шланнарын барытын ыраастык тутуохтаах, кэмиэгэр хонтуруоллаабатахтар, кэмиэгэр дезинфекциялаан ыраахтаах, кичэйэн сууйуохтаах. Олор ыраастарын үүт лаборана эбэтэр ферма бригэдьиирэ бэрэбиэркэлиир эбэһиэстэхтэр.

Үүт хаачыстыбата хотонкор туруктарыттан, ыраастарыттан, үлэһиттэри спец-таҥаһыттан, үүт иһиттэриэн, сиидэлиир матыыбыыттааллыыбын хаачыстыбатын быһаччы туһулуктааҕын умнар сатаммат.

Түмүктээн эттэхха, үрдүк хаачыстыбалаах бородуукуоһуны оҥорон барыстаахтык үлэлээһин—биирдэ кордобуллэ. Оны ордук ханнык кэмиэ үрдүк хаачыстыбалаах үүтү тутталлы иһин саҥа көҥүлэ. Биһиэн оҥоһуллуулларыгар, социалистическай куотаһыы усулуобуйатыгар ыан кордоруу бипр сүрүн нуупунан киллэрилиннитиҥ даҕаны көрүүххэ сөп.

Үрдүк хаачыстыбалаах бородуукуоһуны оҥоруурга болҕомтону!

В. ПОПОВ.
ветстанция ветврача.

Бастыҥнар опыттарыттан

Иккистээн эргиллэн

Мэҥэ-Хаҥалас Балыктаабыт Василий Ильич Габышев диэн кырдьаҕас олорор. Кини пенсиягга тахсыан иннинэ 13 сыл совхоһуттан техник-осеменаторынан үлэлээбита.

Василий Ильич бочуотунаах сылыыланыгга тахсан баран илиитин улэтэн эрдаабата, промышленнайга иккистээн эргиллэн быйыл бэйиэ сылын таптыыр иэдэтинэн үлэлии сылдьар. Кини ыныаҥы искусственнай сиэмэлээһиннэрэ баай опыты мунньуннаа, сылыарыллыбыт ийэ суоһуларын 10 бырыһыаннан итэҕэс уулаппарбыт сыла диэн суох. Былырыын ынахтарын 92,3 бырыһыана уулаппарын ситиспиппэт. Билиҥин кини 140 ынахтаах Сүрэх Тыа диэн сир улахан фермаларыгар үлэлиир. Сэторуоҕа Тоҥулуга тоҥ сиэмэнэн туттууга үөрэнэн хайыы-үйэ 24 ынаҕы сиэмэлээтэ.

Василий Ильич искусственнай сиэмэлээһиннэ ылыы бириэмэтиттэн тутуулуга суох бипр тэҥник, ыраастаах ылар. Кини үүгүс сонун ньымаларданы. Холобур, ынаҕы коҥуйэрин кытта сиэмэлии охсорго тиэтэйбэт. Коҥуйытын кэнэ бириэ аастыыр үгэстэах. Кини этэриэн, оччоҕо ордук коҥуйуустээх буоллар. Оҥ кэнниттэн иккиһин сиэмэлиир наадата суох. Онон сиэмэ даҕаны оччоҕо ордук куоттаммат. Үлэ мэтэриэлэ оҥоһуллуо.

В. И. Габышев, эмпытар-чимэлиэ баһылаабыт буолан тарыы аҕа баар. Ол тэрүөхтэхтэрэ, уулаппаттаах эбэтэр сыысхаан суох. Кини ыныаҥы бипр ыраабаа суох.

Н. ЖЕЛОНОВ.
(«Ленинскай саас»).

ХАЛЫАТ АНААЛААХ ТАПААРЫЫТА

ЧУРАПЧЫ ЭДЭР САНАҺА

ЭДЭРДИИ, ЭРЧИМНЭЭХТИК

Дойду социальнай-экономическай сайдыытын биэтик хааччыйар XI пятилетка тэрдүе сылын бастакы квартала түмүктэнэ. Бэйэтин кэккэтигэр 3 тыһ. уолаттары уонна кыргыттары түмэр оройуон комсомольскай тэрилтэтэ ССКП КК ахсыныытаабы (1983 с.) уонна олуньуутаабы (1984 с.) Пленумнарын кэрдэбүлэрэ сөп түбэһиннэрэн ситиһиллибити оҥоһулунна, ылбыт тэтими ыһыктыбат ньыма идеийэй-политическай, тэрээһин үлэтин балачча туһаарда, ыччат производствоҕа уонна общественнай олохха активноһын тэрийиигэ үгүс оруттэрэ ылэн ыытта. Ол курдук, 1984 сылга комсомольскай-ыччат коллективтара наспордааһын ыытылынна. Билигин 30 коллектив пушпик аатын ааттыыр. Аспыт сыл сэтинньиттэн ЫБСЛКС райкомун IX пленумнаах пе-союзнай үлэҕэ элбэх итэҕэстэр баалларын ыйбыта. Үгүс комсомольскай тэрилтэлэр олору туоратыыга үлэни быаланнаахтык тэрийэннэр, биллэр-кэстэр хамсаһын оҥоһуллан эрэр. Эдэрдэр куоталаһыларын эссо кодьүүстээх оҥорорго социалистическай куоталаһыы уеуруобуйата сангардыллан оҥоһулунна.

Сыл бастакы кварталын түмүгүнэн маанык фермалартан сорудаҕын 158 бырыһыанын толорбут Карл Маркс аатынан совхоз Бахсытаабы отделениетын Толооннооҕу бригээдэтин «Кэскил» комсомольскай-ыччат ферматын коллектива, ыайыылаҕынан таҕыста. Иккис миэстэни эмиэ бу совхоз Одьулуунньаабы отделениетын «Эрчим» ферматын коллектива ылла. Үһүскэ Субуруускай аатынан совхоз Хатылытаабы отделениетын «Сутулаан ферма» тиэтиста.

Оройуон кэнниттэҕи комсомольскай-ыччат коллективтар куоталаһыларын иккис күөнүгэр кварталлаабы сорудаҕын 22 бырыһыанынан куоһарбыт сибээс узелын «Спутник» коллектива таҕыста. Олоҥу-дьаһаҕы хаччыйыы производственнай управлениетын бүрүүкэнэ тиэр «Эрчим» уонна парикмахерскай сыаҕын «Олимп» комсомольскай-ыччат бригээдэлэрэ иккис уонна үһүс— миэстэлэри ылаттаатылар.

Социалистическай куоталаһыы түмүктэрэ совхозтарынан эмиэ таһаарылынна. Ыаймылаахтар көҥүрүллэ сылдьар-нэлларынан, дипломнарынан, грамоталарынан наҕараадаланнылар, харчынан «премийэлэннилэр. Социалистическай куоталаһыы—производствоны оро көтөҕүгэ, коллективы түмүүгэ тоһуу күүс. Онуоха ханнык да быттарыы, куолутуттар эрэ сыһыннаһыы тэһаарылыа суохтаах. Оттон итинник итэҕэс ордук «Чурапчы» уонна «Мындаҕаайы» совхозтар комсомольскай комитеттарыгар баар.

Ыыллар эбэһээтэлистибэлэр, дьаһаллар элэрдуулуулларын хонтуруоллаһын—комсомольскай үлэ бир дьоһуннаах саалата. Производственнай сорудахтарын төлөр, итэҕэйиллибит дьыала ньыма эпиэтинэстэрин ситэ ыйдаабат бирдиилэн комсомолецтар, коллективтар, хомойуох ньыма, билигин да баалар. Ол курдук, «Аартык» (Одьулуун), «Эрчимэ» (Болтого), Кыстык Кугда II корпуһа (Болугур) комсомольскай-ыччат коллективтар сыл бастакы кварталынаабы былааннарын толорботтулар. Кинилэртэн ирдэбил кытаанахтык туруоруллуохтаах.

Партия норуот бүттүүнүн иннигэр туруорбут атын сүҥкэннээх хаһаайыстыбаннай уонна политическай соруга—хаппа барытыгар, туохха барытыгар кытаанах кэмчилээһини олохтоохун. Производствоҕа үлэлээччилэр 70-80 бырыһыаннара ыччаттар. Ол аата бу боппуруос биһиэхэ быһаччы сыһыаннаах. Ол эрээри хаһаайыннааһын боппуруоһун илиигэ ылыы, онуоха дыҥ-чахчы эпиэтинэһи ойдоон-саная сыһыанньаһыы ыччат ертотуттар эссо да ситэ уоскэтилэ илик. «Комсомольскай прожекториттэрэ, оперативнай группалар үлэлэрэ кэрдэбүлэ эпиэтэтээбот. Ол түмүгэр соҕотоопкаламмыт үүт-ас буорту буолуута, общественнай суоһу аһылыгын баары баһынан мһыы-тоҕуу, техниканы кичэйэн корбокко-ыстибэккэ эрдэ урусхаллаһын чахчылара таһаарылаллар. Хас бирдии комсомольскай комитет бу боппуруоска үлэтин тоҕту туһаарара эрэйиллэр.

Эдэр саас—киһи личность, гражданин быһыытынан интиллэр кэмэ. Дьэ ол ньыма ыччат билиини эрэ баһылыырга буолбакка, чиэһинэйдик, таһаарылаахтык үлэлиргэ уоруйитигэр, олохха активнай позициялаах буолуутуттар ураты болҕомто уурааллуохтаах. Политическай уонна экономическай үөрэхтээһин оскуолалара маныаха улахан суолталаахтар. Ол эрээри сорох комсомольскай тэрилтэлэр ити оскуолаларга сонтоох кыһаныыларын уурбаттар. Холобур, «Чурапчы» совхоз Килэгиэтээҥи отделениетын Нама фермаҕын ыччаттарыгар экономическай үөрэх занятиета биирдэ да ыытылла илик. Занятиеларга кэтэмэхтик сыһыаннаһыы, хаачыстыбата суох тэрийии чахчылара этин да тэрилтэлэргэ таһаарылаллар. Иннинэ бу туоратыллара эрэйиллэр.

«Уонтай уонна профессиональнай үөрэх оскуолатын реформатын сүрүн туһалаһыыларын биһиргэбит ССКП КК Пленума уонна ССРС Верховнай Советын сессията ыччаты коммунистическай итинник комсомол иннигэр дьоһуннаах соруктары туруорда. Хас бирдии комсомольскай тэрилтэ бу сүҥкэн суолталаах докумуону нигэн-тоҥон үөрэтэр, биллэн-дьаһаллары оҥосторо эрэйиллэр.

Комсомольскай олох политическай этиҥин баай, общественнай туһалаах үлэлэриэн толору, туохха барытыгар бэйэ позициятаатын, бачыымын кэрдэрэ дьулуһуунан уратылаах буолуутуттар хас бирдии комсомольскай тэрилтэ кыһаныахтаах, үлэни онуоха дьүрүлээхтик тэрийиэхтээх.

Е. ПОСТНИКОВА,
ЫБСЛКС райкомун инструктора.

ТӨҺҮҮ КҮҮС

Бэйэтин кэккэтигэр 59 ЫБСЛКС чилиэнин түмэр Сылаат орто оскуолатынаабы комсомольскай тэрилтэ педагогическай коллектив үөрэтэр-иитэр үлэтигэр төһүү күүһүнэн буолар. Комитет секретардарынан Любовь Игнатьева уонна Михаил Пермяков үлэлиллэр.

Комсомолецтар үөрэхтэригэр бука бары ситиһиллэр, 15 комсомолец «4» уонна «5» сыаналарга үөрэнэллэр. Коллектив оскуола общественнай олоҕор активнайдык кыттар, үөрэнээччилэри түмээччилэринэн, көҥүлээччилэринэн буолар учком председателэ Варвара Дьячковская, комитет чилиэнэрэ Анастасия Васильева, Тарас Макаров, Аня Друзьянова, комсомолецтар Андрей Макаров, Василий Платонов уо. д. а. аатталыллар кэнэ туттулар.

Сайыҥны сыныйаллаҥнарыгар бары, үтэс курдук, торообут совхозтарын производстволарыгар үлэлиллэр. Аспыт сайыҥны ситиһиилээх үлэлэрин ньиҥ комсомолецтар Василий Платонов, Аня Друзьянова уонна Сарты Прокопьева «Чурапчы» совхоз лауреаттарынан буолбуттара.

Иллэҥ кэмҥи туһалаахтык атаарыыга комсомольскай комитет улахан болҕомтоту уурар. Үөрэнээччилэр предметтэй, уус-ураан куруһуоктарга дьарыктаналлар, тематическай бөлүүхэпилэри, спортивнай мероприятиелэри тэрийэлэр. Василий Платонов старосталаах кыраайы үөрэтэр куруһуокка хас да сыл утумнаахтык дьарыктаммыт Андрей Макаров, Михаил Пермяков уо. д. а. билигин бэйэлэрэ атыттары үөрэтэллэр.

Оройуонтан ыытыллар спортивнай күрэхтэһиилэргэ оройуон чемпионнара уонна призердара комсомолецтар: Наталья Прокопьева, Аля Макарова, Аня Друзьянова уо. д. а. ос. куолаларын чиэһинэ ситиһиилээхтик комус. күүллэр.

Комсомолецтар коммунистическайдыы үөрэнэргэ уонна олоررуттан биргэ үөрэнэр табаарыстарыгар мэлдьи үтүө холобур буолаллар.

М. ПОПОВА,
оскуола директорын иитэр үлэҕэ солбуйаччы.

СПОРТ ООННЬУУ-КӨР БУОЛБАТАХ

Тыа сиригэр физическэй культураны уонна спорду сайыннарыы ньыма комсомол комитеттара - быһаччы эпиэттиллэр. Бу оттуоҕу оройуонтан үлэ ситэтэ суох тэриллэр. Үтүс сирдэргэ, холобур, Болугургa, Болтоҕоҕо, ыччаттар спордуран дьарыктаналларыгар элбэх ыарахаттар баалар. Чуолаан, анаан дьарыктыыр физкультурнай үлэһиттэр суохтар. Ол үрдүгэн биһиги оройуоммут курдук ыраах уонна дьоҕурдаах спортсменнардаах оройуонтан, общественнай тренердэри ситэ-хото туһаммаппыт. Спортивнай бырааһынныктар, бизнэсэр сэдэхтик ыытыллаллар, физкультураны уонна спорду ыччат ортотуттар пропагандалааһын молтох, формата дьаданы. Ол да ньиҥ үтүс уолаттар уонна кыргыттар спорду эссо да ооннньуу эрэ курдук саныыллар. Эдэр производственниктар үс тыымыттан иккиларин кэриҥэ физкультураны уонна спордуран утумнаахтык дьарыктамматтар.

Бу күннэргэ оройуонтан ГТО нуормаларын туттарыы түмүктэнэ. Байыо, олоҥу-дьаһаҕы хаччыйар производственнай управление, профкомбинат, оҥо учреждениелэрин, о. д. а. тэрилтэлэр комсомольскай салайаччылара бу дьаһалга болҕомтолоохтук сыһыаннастылар, коллективтарыгар ыыллыыбыт болдьохо хайыһар суолтар күргүөмнээхтик таһаарылар. Оттон сибэх узелынаабы, балыыһатаабы, эт-үүт комбинатынаабы, «Якутсельстрой» мехучастогынаабы комсомольскай тэрилтэлэр суолта биэрбэккэлэр биир да ыччат, тэрилтэ үлэһитэ ГТО нуормаларын туттарбакка хаалла.

Нэһилиэннэр, ордук ыччат ортотуттар физкультураны уонна спорду пропагандалааһын, иитии маассабайын ороҥ котоҕуу кылгас болдьохтоох хамнаанньа буолбатах. Маныаха ЫБСЛКС райкома оройуоннаабы спорткомитеты ыытта биирдэ быаланнаахтык, утумнаахтык үлэлиэхтээх.

Н. ФЕДОРОВ,
спорткомитет инструктора.

Коммунист М. И. Матвеева собиэднэсэйдээх уьнермаг коллективэ таһаар розничнай эргиириҥ сылдаабы быаланын бол дьоҕун иннинэ—ахсыс ньыга толорор сорудаҕын үлэлиир.

Маҕаһын таҥнарыллыыр отделиэ коллективэ сыл бастакы кварталын сорудаҕын 11 бырыһыанын толордо. Онуоха кэнниэ ордук тиэйсылдьан атыылаһыны кэҥэтиник туһаммыттар комолосто. Сельсовет депутата комсомолка Наталья Ковья Елисеева—коллективэ биир кэмэ туттан бастыҥ продавеца.

Снимокка: П. Елисеева.

ЭДЭР КОММУНИСТ

ЧУРАПЧЫ, тоҕустуур томтордоох Чурапчы, элбэх даҕаны урая тыллаах-тар эн үлэһит дьонноргун, ыллам ыччаттарыгын, кэнэ кэлэмэн алаастаргын сөҕөннөрүгэр холбоон, ырыаларыгар саҥарая иитиг нэйиилэрин эттилэр.

Биһиги бүгүн эн бастыҥ ыччаттаргыттан биирдэстэрин, райсовет депутата, эдэр коммунист Мария Петровна Ефимова туһунан кэпсиибит.

Уйун дылыгыр унуохтаах кыыс, тиэйэ-саарайа хааман ньэн, оскуола тоҥоруттан, кып-кыра оҕолор сүүрэн бырааттаһан түһэн, дьиэлэрин диэки муҥ кыраайдарынан тэбиэ турбуттарын көрөн, туугу эрэ эмискэ саная быттыы, тохтуу түстэ. Дьиэлэригэр ийэлэрин сылдьар чаҕа, миинньигэс аһа күүтэн турдаҕа. Адыйах сылларыта кыракый Маша, эмиэ эн курдук уруоктар кэнниларыттан дьиэлигэр тэбиэн ньэрэ бу баардыы хараҕы оҥостон кэлэ.

Мария Петровна идэтинэн инстэнньэлиэн. Бин Якутскай куорат 8 №-дээх профтехучилищэтэ 1977 сылларыгар бүтэрэн кэлиэҥиттэн оройуон олоҥу-дьаһаҕы хаччыйар производственнай управлениетигэр үлэлиир.

—Мин уруу иккиэн сыл, 1974—1975 сылларгаахха, бу управлениеҕа үлэлии сылдьыбытым, онон эрдэттэн билэн-көрөн, собулаан идэбин талбытым,—диэн Мария Петровна кэпсээнин саҕалыыр. —1980 сыллаахтан партия чилиэнэбин. 1983 сыллаахха XXVII оройуоннаабы партийнай конференцияҕа партия райкомун бюротун чилиэнинэн талбыттара, ЫБСЛКС райкомун чилиэнэбин. 1982 сыллаахха бир дойдулаахтарым райсовет депутатынан талан дьоһуннаах итэҕэли сүктэрбиттэрэ. Ити барыта элбэхтиэ эбэһиннэстиир. Биһиги эдэрдэр, үлэбитин саҕалаабыт бастакы күннэрбиттэн, наставникпар үтүө холобурдарыгар үөрэнэргэ дьулуҥабыт. Биһиэхэ, эдэр дьонго, эрдэлиэ, итэҕэл улахаммын мэлдьи билэбит. Ол курдук, 1980 сылтан, маҥнайгы сүһүөх комсомольскай тэрилтэ секретарынан үлэлиибин. Учуокка 35 ЫБСЛКС чилиэнэ турар, 4 комсомольскай-ыччат бригээдэ баар. Онон хас сыах ахсын ыччат тоҕуу күүһүнэн буолар. Бириҥээдэлэр аспыт сыллааҕы былааннарын барыларын толорбуттара. Сыл бастакы кварталын сорудахтара эмиэ толорулуннулар. Бэлиэтэниллибит кирбиилэри ылар туһугар элбэх дьулуур, сыра эрэйиллэр. Оройуон кэнниэҕи комсомольскай коллективтар социалистическай куоталаһыылларыгар биһиги управлениебытыттан «Гвоздика» диэн платье уонна «Эрчим» диэн эр дьон таҥастарын тигэр комсомольскай-ыччат бригээдэлэр иккиэн бөлөххө бастакы миэстэлэри ылбыттаах. Онон биһиги үөрүүбүт, кэнэ туттуубут мунура суох.

Оттон Мария Петровна үлэлиир бригээдэтин бригээдиирэ Анна Михайловна Аммосова маанык кэпсиир:

—Мария Петровна—биир баар-суох үлэһинньит. Ыччаттарга улаханнык ытыктанар. Биригэ үлэлиир табаарыстарыгар куруутун сүбэлии-амалыы сылдьар үтүө кэн сүрөхтээх киһи. Мария Петровна ыччаттары уонна комсомолецтары коҥуоҕун иккитэ шефтээх «Чурапчы» совхоз Түөйэтээҥи бригээдэтигэр субуотуннааҕы таабыттара. Байаата туставах сорудаҕын эриэ-дэхси ситиһиилээхтик толорор. Депутат—норуот үлэһитэ. Кини үтүө холобура—уоскуй ситиһии мэктиэтэ.

Кырдьык даҕаны, норуот хаһаайыстыбатын барыы салааларыгар сайаны, бастыҥы иилэ хабан бастакынан ойоччулар, сыаналаах коҥүлэһиннэри оҥорооччулар үтүстэрэ—депутаттар.

Маҥнайгы сүһүөх партийнай тэрилтэ секретара Парасковья Михайловна Пермякова: «Сана олоҥу тутуу—ол ката сана олох киһитин иитэр туһугар сылаатата суох кыһаныы» диэн ССКП КК Генеральнай секретара таб. К. У. Черненко этиитин Мария Петровна салайар комсомольскай тэрилтэтэ быһаччы салалта быһыытынан ылынна. Эдэр-шефтээх «Сельхозтехника» холбоһуктан комсомольскай тэрилтэтин кытта холбоһон кэрэхсэбиллээх программалаах сыныйалаан бэчэрэн ыыттылар. Өссө да атын дьаһаллары былаанныыллар. Улуу Кыайыы 40 сылын көрсө ыытылла турар Бүтүн Союзтаабы норуот уус-ураан айымныытын көрүү фестиваля бастакы туруттар ыччаттар активнайдык кыттыбыттара» диэн саҥарбыт.

Мария Петровна туһунан бүгүнгү кэпсээмнитин түмүктээри туран үлэ, үөрүүн өссө үрдэтии, ситиһиилэри өссө чиэтэтии диэн этиэҕи баҕарыллар.

Коммунист аналга—өрүү иннигэ.

А. ПАВЛОВ.

КОСМОС: ИККИ СЫҺЫАН

— Комментатор колонкалара —

Советскай Союз эйэлээх космос иһин дьаныардаахтык уонна утумнаахтык турар. «Космическай куйаарга уонна космостан Сиргэ туһалаан күүһү туттууну бобор туһунан дуогабары түһэрсэр туһунан» ХНГ Генеральнай Ассамблеятын XXXVIII сессиятыгар киллэриллибит советскай этии, киһи аймах бүттүүнүн интэриэстэриттэн эпиэттиир атын кэккэ конструктивнай эйэлээх көҥүлэҕиттэн космическай куйаары милитаризациялаах ыытыы халбарытар туһугар ыҥырыыттан онгоһуллубуттара.

Вашингтон атын позицияны тутуһар. АХШ аппыт да оттугэр, билигин даҕаны ССРС эйэҕэ дьулуһар этиилэригэр конструктивнай эпиэттэри биэрбэт. Океан унуордаабыт стратеггар, Советскай Союзу байыаннай оттүнэн баһыйарга олохтоох киирбэт толкуйдаах дьулуурдарын ухханыгар буолан, космическай сэбилэниннэн үлүһүйүүлэрин күүһүрдэллэр.

Сир бастаан киһитэ космоска көтүүтүн быйылгы бырааһынныгын иннинэ американскай администрация норуокка аргыстары утары сэрии сэбин айар үлэлэри бары оттүнэн түргэтэтэри көрөр кэмэ кэлэн, программаны ыытыннэрдэ. Ону кытары тэҥнэ президент Рейган конгресска ыыпыт суругар администрация космоһы милитаризациялааһыны халбарытар туһунан Советскай Союзу кытары кэпсэтэр аккаастанарын туһунан чопчу ойдобулу биэрдэ. Онон АХШ дьиҥэр сэбилэниннэн үлүһүйүү саҥа раундун саҕалаабытын биллэрдэ.

Ити раунду киэнэ нуултан саҕалаабыахтаһын бэлиэтиир наада. Өссө 1957 сыллааххы Вашингтонтан остоох космическай объектарын суох оҥорор дьоҕурдаах олоруохсут-аргыстар серияларын ырытан оҥоруулуу көрөр «Сейнт» бырайыагы олохтоох киллэрингэ туруммуттара. Оттон ССРС ити кэмнэ Сир эйэлээх бастакы искусственнай аргыһын ыыпыта, онтон бортугар киһилээх бастакы космическай хараабылы көтүппүтэ.

Ити кэнниттэн Советскай Союз космоһы эйэлээх сыалга баһылаһыны салгыы кэпсэппитэ. Ити биримэтиэн кэннэки чаҕылхай туоһуутуран советскай-индийскай холбоһуктаах экипаж ситиһиилээхтик түмүктэммит космическай көтүүтэ буолар.

ССРС космическай сэбилэниннэк үлүһүйүүнү халбарытар иһин, бу уобаласка кырдьыктаах уонна тэҥ бырааптаах сөбүлэҥнэр иһин кэлэр да оттүгэр кытланахтык уонна сорунуулаахтык туруоҕа. Ол эрээри, эйбэх төгүл этиллибитин курдук, АХШ ССРС-ын бэйыаннай оттүнэн сабырыйар балаһыанньатын үөскэтэриэ суоҕа костон турар.

А. ПОПОВ.
(ССТА).

Арыгылааһын-алдьархай төрдө

Общественнай бэрээдэги боборгөтүү, арыгылааһыны, итириктээбини утаһыны, охсуһуу туһунан бонпуруос Хаҥахсыт нэһилиэгин общественнойын мунньаҕар көрүлүннэ.

Участковай инспектор, милиция старшай лейтенанта К. Е. Платонов ойуонга общественнай бэйуонга туруттуу туһунан информациятын сүүнүүнэн кинэг капсэтин буолла. Тыл эппит 13 киһи сорох ыччаттар общественнай олохтоох пассиваайдык кыттыбыттарын, кинилэр ортолоруттан бэрээдэги кэһии, буруйу оҥоруу чахчылара тэһаарылла туралларын тоҕоолоон балиэтээтилэр уонна ыччат общественнай активнойын үрдэтэр, арыгыны атылаһыны бэрээдэктиир наадалаах техтоотулар.

—Сорох ыччаттар арыгыстахтэринэ эрэ тылларастэрэ сытыырхайар, хоҕуочук сыллаан кулуубу, хонтуораны кэрийэллэр. Бу толоос быһыы тохтотуллуон наада,—диэтэ үлэ ветерана Ф. А. Митин.

Итиртэ туруктаах бэрээдэги кэспит дьону үлэлиир коллективтарыгар дьүүллүүр көҥүүстээҕин туһунан кыайдыаҕас коммунист А. З. Лукин эттэ.

—Арыгылааһыны утары охсуһууну дьиэ-кэргэнтэн саҕалыахха наада. Үлэһит дьиэтигэр арыгылыырын туһунан биир да үгэсүү кирбэт,—диэн саҕалаата бэйэтин этиитин сыахтааҕы комсомольскай тэриллэ[illegible]тэра В. Федоров [illegible] салгыы араастаан тиэйбит механизм[illegible] арыгынан айах [illegible] наҕан үгэс баарын [illegible] механизатор [illegible] оперодуҥна [illegible] дастаммыттар [illegible]рин, кистин-саб[illegible]ларын сэмэхтэ[illegible].

Тыл этээччилэр [illegible] тэһиини утары [illegible] массыынаалар [illegible] бу дьыалаҕа общественность түмэ [illegible]тын критикалаатылар.

Общественность [illegible]ка куруутун [illegible]рын уонна общественнай бэрээдэги кэһиини рабочай Федулов [illegible] арыгыттан күүс [illegible]эттэтэргэ, хас да [illegible]иэччилэр маҥаһан арыгыны атылаһан [illegible]рааптарын быһаргы[illegible]ылыннна. Арыгы [illegible]ын алдьаппыт Бро[illegible] А. А., Денисов Н. Д. [illegible]ыял дьиэтин уоттуур [illegible]мнут Петров И. М. [illegible]луобунай дьыалалар[illegible] общественнай буруйдар[illegible]ылар талылыннар. Муниьах дьүүллэҥнэ[illegible] бонпуруоска туһаанан [illegible]ҥураабы ылыннна. О[illegible] туолаан, нэһилиэк общественнай тэриллэлэрэ [illegible]гылааһыны утары охсуһуу күүһүрдэллэриэхтэрэ, [illegible]сомольскай комитетта[illegible] оттотуттар интэр-[illegible]үлэни туһсарарыгар [illegible]зиннэ.

А. СТЕПАН[illegible]
не дьыала отдела[illegible]
старшай следователе[illegible]

Редакция ПОЧТАТЫТТАН

Үтүөкэн үлэһит

Э. И. Петрова оройуоннаҕы балыыһа терапевтическай отделениетыгар хаһыс да сылын санитаркалыыр.

Кини үлэлиир күүгэр ыарыһахтар: «Бүгүн Эля-быт кэлэр» диэн үөрэ-көтө кэпсэтэллэр. Эля айылҕаттан итэҕэстээх, тыла суох. Ол эрээри ыарыһахтары ыытта дөбүгүс ойдөһөр, үөрэр-көтөр, эйэҕэстик сыныаннаһар.

Кини үлэтин не сүрэҕиттэн ыһанан толорор: суйбута, соппута барыта ып-ыраас, уурбут-туппут курдук буолар.

С. ЕГОРОВ.

Чиэһинэй оҕолор

Мин соторутааҕыта Мугудайга командировкаҕа бара сылдьан харчылаах көҥүлүөкпүн сиэппиттэн хостоон көбиспит этим. Ону олохтоох орто оскуола үөрэнээччиларэ булан сельсовет үлэһиттэригэр туттарбыттар.

Сутүкүгүн Хайахсыкка дьиэбэр аҕалан биэрэр кэмнэригэр суох буоламмын, бу үтүөну ким оҥорбутун билбэккэ хаалларым.

Оройуоммут хаһыатыгар утүө саналаах, чиэһинэй оҕолорго, Мугудай сельсоветын үлэһиттэригэр махталбын тиэрдэбин.

Т. НАЗАРОВА.

Тиэйэн киллэрэн

Соторутааҕыта Дириҥнээҥи, Хатылытаабы, Одьулуунаабы промтоварнай маҕаһыыннар уонна универмаг коллективтара Якутскайга сваскы дьаарбаҥкаҕа кытыннылар.

Кинилэр барыта 23 тыс. 595 солк. араас табаары атылаан сылгынас кварталын соруҕун толоруута бэртээхэй кылааты киллэрдилэр. Итиннэ 6345 солкуобайдаабын университ продавецтара атылаатылар.

В. ИГНАТЬЕВ.

«Бочуот Знака» орден кавалера У. Н. Протодьяконова 1971 сыллаахтан Сылаг орто оскуолатыгар физика учууталынан үлэлиир. Оройуонтга иккис миэстэлээх баай матырыйаалдаах, техническэй средствонан толору сэбилэммит үөрэтэр кабинеттаах.

Ульяна Николаевна кэнники сылларга 100 бырыһыан үөрэх билиитин ситиһэр. Кини үөрэппит оҕолоруттан учууталларын «туйаҕын хатарбыттар» аҕыйаҕа суохтар.

Снимокка: У. Н. Протодьяконова үөрэнээччилэрэ Жанна Кузьминаны уонна Андрей Макаровы кытта.

Улуу Кыайыы 40 сылын көрсө

ОЛ УОТТААХ СЫЛЛАРГА

Аҥа дойдуну коҥускуур Улуу сэрии сылларыгар Чурапчытаабы педагогическай училищеҕа үөрэммитим. Советскай норуот бүттүүнэ көрсүбүт сут-кураан мэҥэликтээх сэриигэ кар сыллара биһиги саныыбытыгар эмиэ ыараханнык тайанан аастыттара.

Биирдэ училищебыт отоҥ маҥа кыс хаар ортото бүтүн хаалбыта. Эрэ бырааллыбыт тутуулары, ол бараммытын кэннэ, бэл, эйбүөрбүтүн тоноон оттубуттар. Дьиэбит-уоннут тымнайбыта, ордук үөрэнэр корпусунут хоттоорбута. Иэтэх таҥасыгын катэн олорон үөрэнэрбит. Сурулла элордохпутуна чэрэниилэбит тоноор буолан, кинибчигэр ыга тутан эпиэт суоҕунан, эйэтэр үтүлүкпүтүгэр симэн иириэрбит. Ол үйдүнэн үксүбүт үчүгэйдик уонна туйгунык үөрэнэрэ. Бырааһынныктарга, суруйуталарга пьесалары туруорарбыт, концертары тэрийэрбит. Кыраһыын дьиэнэтэн сырдыгар үнкүлүүр, ооннуур этибит. Эдэр саас туту да кытта аахсыбат эта!

Училище үөрэнээччиларэ, советскай норуот фашистскай халабырдыттары утары охсуһуутугар күүс-көмө буолан, 1944 сыллаахха үһүө байыаннай заемҥа 16 тыс. солк. суруйтарбыттара. «Советская Якутия» танковай колонна тутуутугар 13900 солк. хомуллубута. Бу уллаҥ патриотическай дьаһалы училище оччотообу директора, билигин историческай наука доктора, профессор Ф. Г. Софронов, комсомольскай тэрилтэ секретаря М. Сокольникова, үөрэх туйгуна Сунхалыров уонна мин, учком председателэ, тэрийбиппит. Сотору буоллаҕа Верховнай Кылаабынай Командующайтан хас биирдии стратегтан, Советскай Союзу байыаннай оттүнэн баһыйарга олохтоох киирбэт толкуйдаах дьулуурдарын ухханыгар буолан, космическай сэбилэниннэн үлүһүйүүлэрин күүһүрдэллэр.

Сир бастаан киһитэ космоска көтүүтүн быйылгы бырааһынныгын иннинэ американскай администрация норуокка аргыстары утары сэрии сэбин айар үлэлэри бары оттүнэн түргэтэтэри көрөр кэмэ кэлэн, программаны ыытыннэрдэ. Ону кытары тэҥнэ президент Рейган конгресска ыыпыт суругар администрация космоһы милитаризациялааһыны халбарытар туһунан Советскай Союзу кытары кэпсэтэр аккаастанарын туһунан чопчу ойдобулу биэрдэ. Онон АХШ дьиэр сэбилэниннэн үлүһүйүү саҥа раундун саҕалаабытын биллэрдэ.

Ити раунду киэнэ нуултан саҕалаабыахтаһын бэлиэтиир наада. Өссө 1957 сыллаахха Вашингтонтан остоох космическай объектарын суох оҥорор дьоҕурдаах олоруохсут-аргыстар серияларын ырытан оҥоруулуу көрөр «Сейнт» бырайыагы олохтоох киллэрингэ туруммуттара. Оттон ССРС ити кэмнэ Сир эйэлээх бастакы искусственнай аргыһын ыыпыта, онтон бортугар киһилээх бастакы космическай хараабылы көтүппүтэ.

Ити кэнниттэн Советскай Союз космоһы эйэлээх сыалга баһылаһыны салгыы кэпсэппитэ. Ити биримэтиэн кэннэки чаҕылхай туоһуутуран советскай-индийскай холбоһуктаах экипаж ситиһиилээхтик түмүктэммит космическай көтүүтэ буолар.

ССРС космическай сэбилэниннэк үлүһүйүүнү халбарытар иһин, бу уобаласка кырдьыктаах уонна тэҥ бырааптаах сөбүлэҥнэр иһин кэлэр да оттүгэр кытланахтык уонна сорунуулаахтык туруоҕа. Ол эрээри, эйбэх төгүл этиллибитин курдук, АХШ ССРС-ын бэйыаннай оттүнэн сабырыйар балаһыанньатын үөскэтэриэ суоҕа костон турар.

А. ПОПОВ.
(ССТА).

ЭДЭР ИЙЭЛЭРГЭ СҮБ[illegible]

Салгын уонна күн оҕо организма соҕотоохтук сайдыытыгар улаханнык сабыдыаллыыллар. Ультрафиолетовай сардаҥалар организмҥа олус наадалаах «Д» витамин үөскүүрүгэр кыаҕы биэрэллэр. Оттон ол оҕо рахитынан ыалдьыбатын хааччыйар. Сардаҥалар организмҥа эттиктэр атастаһыларын үлэтигэр эмиэ туһалаахтар. Мэлдьи сабылаах түннүк ультрафиолетовай сардаҥалар хоско киириилэрин мэһэйдиир. Онон оҕо хоһун түннүгүн аһар туһалаах.

Салгын кыра да уларыйыытын билбэккэ ирдэтэ улаанныт оҕолор ордук эйбэхтик ыалдьыаллар, кинилэр организмнара маҥыыга ордук бэриниитиэ буолар. Салгын биллэ биллибэт чэпчэки хамсаанына оҕо организма тас эйгэҕэ үөрэнэтигэр көмөлөһөр. Салгынга үгүстүк сылдьар оҕолор уһуннук, кытаанахтык утуйаллар, оттон ол доруобуйаҕа олус туһалаах.

Оҕону дьыл ханнык баарар кэмигэр, олус тымныы күннэртэн ураты-лаҕа, салгынга таһаарыахха сөп. Маныаха таһырдьаҕы салгын хос иһиэхэ-гэр болҕомто уурулуохтаах.

Саҥа төрөөбүт оҕону нэдиэлэ буолан баран 20—25 кыраадыс тымныыга тыал күн-дары охсубат, күн сытыы сардаҥаларга түспэт сирдэрин талан таһырдьа таһаарыахха сөп. Бастаан таһырдьа тахсыбыт оҕону 7—10 мүн. ордук сырыыннарар сатаммат. Күн ахсын кыра кыратык эбэн сэттис-онус күнүгэр 40—60 мүн. устата күүлэйдэтиэххэ сөп.

Ийэлэр ордук эмийдээх оҕону салгынга сырытыннарыыга сыыһа-халты тутталлар. Салгынга аан бастаан тахсыбыт оҕо күн олус сырдык уотуттан, тыал үрэриттэн эйбэтэр аһары халыҥнык таҥыннарыыттан ыытан, кыгыйдыан сөп. Ийэлэр ол бириччиилэтин быһаарар туораталлара эрэйиллэр. Оҕону таһырдьа таһаарарга күнүттэн-дьылыттан көрөн үчүгэйдик таҥыннарыллар, ханнык да түбэлэтигэр сирэйин бүрүйүллүөт. Сылаас кэмнэ оҕону аһары үллүйэр эмиэ сатаммат.

Саҥа хааман эрэр оҕолор эйбэхтик хаммаҥнаан наада. Ол туһунан тэҥнэтэр кинилэрэ[illegible]лэрэ[illegible]ыгар аналлаах [illegible] кутуохха. Оҕо атах [illegible]ах, эндиэлэрдээх [illegible] кэн хаамара кини [illegible]ын былчыгынара [illegible]гар туһалаах. Хаан [illegible]ромнит оҕону күн [illegible] 10—15 мүн. [illegible]тэр туһалаах. Аһара бэйэтик уонна [illegible] хаамтарар сатаммат.

Хос иһиэҕэ [illegible]ыраас, чэбдик буолуо. Оҕо хоһун салгын [illegible] суруйар кэмнэ 23—[illegible] кыраадыс сылаас [illegible] наада. Хос салгын [illegible] кураанах буолбатын [illegible]льтыгар оҕоҕунан [illegible]лар дьиэлэргэ [illegible] таҥаһы, оттон уун[illegible]тиллэр системалаах [illegible]дэрэ радиаторга [illegible] иһитэ ыйыыр [illegible]. Хос бородууһунан [illegible] салгылатар кэмнэ [illegible]тар оронун таҥаһы[illegible] быллыахтаах. Дьиэ[illegible]дууһунатын аһара [illegible] сылаастык таҥ[illegible]лар, кэлин оҕо [illegible]уҥнаҥнарыгар эмиэ [illegible]буоланы 15—30 мүн. [illegible] туруоруохха сөп. Оҕ[illegible]ҕар табахтыар [illegible] бобуллар.

П. ТАРАСОВ.
врач-педиатр.

Доруобуйа муннуга

АВИАПАССАЖИРДАР ИСТИИЛЭРИГЭР

Муус устар 17 күнүттэн Маҥан—Чурапчы—Маҥан маршрутунан самолеттар саҥа расписаниеҥан көтүллүөр.

Күнүгэ түөрт рейс толоруллар.

Рейстэр Чурапчыттан көтөр бириэмэлэрэ (олохтоох бириэмэнэн) маннык:

830 №-дээх рейс—сарсыарда 6 чаас 50 мүн.

832 №-дээх рейс—сарсыарда 7 [illegible] мүн.

834 №-дээх рейс—сарсыарда 8 [illegible] мүн.

830 №-дээх рейс (баскыһыанньа күннэргэ)—сарсыарда [illegible] ураты бары чаас 20 мүн.

АЭРОПОРТ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Редактор А. Е. ЧИЧИГИНАРОВ.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор—21-395, отделлар—21-495, уопсай 21-505.

«Саҥа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54907. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ [illegible]
№ ЗАКАЗА 46.